

Rapport

for perioden som avsluttes 31. mai 2018, fra Norge i tråd med artikkel 22 i ILOs grunnlov (Article 22 of the Constitution of the ILO) på tiltak som er gjennomført for å oppfylle forpliktelsene i

ILO-konvensjon nr. 169 om urfolk og stammefolk i selvstendige stater (1989)

I denne rapporten besvares kommentarer (observations) og spørsmål (direct requests) fra ekspertkomiteen i forbindelse med forrige rapportering. Dessuten omtales nye tiltak, siden forrige rapportering, som er relevant for oppfyllelsen av konvensjonens forpliktelser.

Kommentarer fra ILOs ekspertkomité

Konvensjonens artikkel 6 og 7: Konsultasjoner og deltagelse

Komiteen oppfordrer regjeringen til å fortsette med å møte de utfordringene som er identifisert og til å gi nødvendig informasjon som gjør det mulig å undersøke om prosedyrene sikrer effektive konsultasjoner og deltagelse for urfolk i saker som kan påvirke dem direkte, i tråd med kravene fra konvensjonen. Komiteen oppfordrer regjeringen til å fortsette oppfølgingen av utfordringene som er kartlagt og gi nødvendig informasjon som gjør det mulig å undersøke om prosedyrene sikrer effektive konsultasjoner og deltagelse for urfolk i saker som kan påvirke dem direkte, i tråd med kravene i konvensjonen.

Det gjennomføres 30–40 konsultasjoner i året. Vi erfarer at konsultasjonene styrker Sametinget som en representativ stemme for det samiske folk, og samtidig øker bevisstheten og kunnskapen om samiske saker hos statlige myndigheter. Konsultasjonene skal gjennomføres i god tro, og med formål om å oppnå enighet. Det betyr imidlertid ikke at det blir enighet mellom Sametinget og myndighetene i alle saker. Konsultasjonene sikrer likevel at beslutningstakere kjenner til de samiske forholdene før de fatter beslutninger. Noen av de gjennomførte konsultasjonsprosessene siden forrige rapportering er nevnt under de ulike temaene i rapporten.

I sine kommentarer i 2015 viste ILOs ekspertkomité (CEACR) til at Sametinget er av den oppfatning at regjeringen bryter konvensjonens art. 6 og 7 i og med at det ikke konsulteres om regjeringens forslag til statsbudsjett, herunder den delen som gjelder overføringene til Sametinget og samiske formål.

I henhold til art. 6 skal det konsulteres "når det overveies å innføre lovgivning eller administrative tiltak som kan få direkte betydning for dem". Etter Norges syn faller ikke regjeringens årlige budsjettforslag til Stortinget inn under konvensjonens ordlyd i artikkel 6 (1) litra a. Dagens konsultasjonsprosedyrer gjelder heller ikke i saker om statsbudsjettet.

Det følger imidlertid av artikkel 6. 1 bokstav c at regjeringen er forpliktet til å "etablere virkemidler for full utvikling av disse folks egne institusjoner og initiativer, og når det er aktuelt, skaffe nødvendige ressurser for dette formål." Norge følger opp forpliktelsen gjennom de årlige bevilgningene til Sametinget og samiske formål.

Regjeringen bevilger årlig i underkant av 1 milliard norske kroner til Sametinget og samiske formål. Regjeringen har dialog med Sametinget om budsjett og får hvert år en oversikt over Sametingets vurderinger av behovene for det samiske samfunnet.

Regjeringen og Sametinget har blitt enige om at det fra 2019 etableres en ny budsjettmodell hvor de årlige overføringene til Sametinget i utgangspunktet samles under én budsjettpost i statsbudsjettet. Det er også enighet om at det etableres en ordning med at regjeringen hver vår legger fram en kortfattet situasjonsbeskrivelse og framoverskuende melding til Stortinget om samiske forhold. Sametingets vurderinger skal komme klart fram i disse årlige meldingene. Regjeringen mener at den nye budsjettordningen, hvor overføringene til Sametinget samles under én budsjettpost, vil styrke Sametingets autonomi som folkevalgt organ. Ordningen vil gi Sametinget økt handlingsrom til selv å prioritere samepolitiske tiltak. Den nye budsjettordningen vil også åpne for bedre dialogen om dagsaktuell samepolitikk mellom Sametinget, regjeringen og Stortinget. Etter regjeringens vurdering er både dagens budsjettordning og den nye i samsvar med kravene i konvensjonen.

Oppfølging av komiteens tidligere merkander. Endringer i Finnmarksloven

Komiteen legger til grunn at det tas nødvendige skritt for å sikre at kartleggingen av rettigheter etter finnmarksloven vil være i tråd med konvensjonens artikkel 14 (1) og artikkel 8, som krever at det tas hensyn til urfolks sedvaner og sedvanerett når man anvender nasjonale lover og forskrifter. Komiteen ber derfor regjeringen om å gi informasjon om utvikling i prosessen med kartlegging av rettigheter i Finnmark fylke, samt informasjon om arbeidet til Finnmarkskommisjonen og Utmarksdomstolen for Finnmark. Komiteen ber også om at informasjon om implementeringen av Finnmarksloven, hva gjelder utmarksforvaltning i Finnmark fylke og ivaretagelsen av samiske rettigheter og interesser i prosessen inkluderes.

Finnmarkskommisjonens arbeid har pågått kontinuerlig siden Norges forrige rapportering. Kommisjonen er nå ferdig med rettighetskartleggingen i felt 1 Stjernøya/Seiland, felt 2 Nesseby, felt 3 Sørøya, felt 5 Varangerhalvøya øst og felt 6 Varangerhalvøya vest. Kartleggingsarbeid pågår i felt 4 Karasjøk, felt 7 Tana og Tanafjorden og felt 8 Kautokeino.

Utmarksdomstolen for Finnmark ble oppnevnt 7. mars 2014 og trådte i funksjon 1. september 2014. Den har håndtert det begrensede antall søksmål som har kommet inn.

I 2015 viste det seg at det finansielle opplegget for Finnmarkskommisjonen og Utmarksdomstolen var uheldig. Etter finnmarksloven § 43 skal staten i mange tilfeller dekke partenes sakskostnader for Utmarksdomstolen. I november 2014 kom Utmarksdomstolen til at staten var ansvarlig for partenes sakskostnader i langt flere tilfeller enn Justis- og beredskapsdepartementet hadde lagt til grunn i budsjettet. Disse kostnadene skulle dekkes over Utmarksdomstolens budsjett, som igjen var en del av det samlede budsjettet for rettighetskartleggingen. Sommeren 2015 var det klart at situasjonen truet fremdriften i kartleggingsarbeidet. For å bøte på det ble bl.a. finnmarksloven § 43 endret slik at staten nå skal dekke partenes kostnader i noe mindre grad enn Utmarksdomstolen hadde lagt til grunn. Det ble videre fastsatt at disse kostnadene ikke lenger skal dekkes under bevilgningen til kartleggingsarbeidet. Sametinget ble konsultert og sluttet seg til disse løsningene.

Formålet med finnmarksloven er å legge til rette for at grunn og naturressurser i Finnmark forvaltes på en balansert og økologisk bærekraftig måte. Dette skal skje til beste for innbyggerne i fylket og særlig som grunnlag for samisk kultur, reindrift, bruk av utmark, næringsdrift og samfunnsliv. Kapittel 3 i loven inneholder regler om forvaltningen av fornybare ressurser, blant annet jakt, fiske og vedhogst på Finnmarkseiendommens grunn. I tillegg er det regler om endret bruk av utmark i § 10 i loven. Her er Sametinget sikret innflytelse både gjennom egne regler for saksbehandling og ved

at Sametingets retningslinjer for endret bruk av utmark skal legges til grunn ved vurderingen av samiske interesser. Finnmarkseiendommen fattet i 2017 vedtak etter denne bestemmelsen i en sak om mineralvirksomhet på Finnmarkseiendommens grunn. Saken er fortsatt under behandling.

Spørsmål fra ILOs ekspertkomité

Konvensjonens artikkel 7. Utvikling

Komiteen ber om at regjeringen fortsetter å gi informasjon om samarbeidet mellom Olje- og energidepartementet og dets underliggende etat NVE og Sametinget når det gjelder olje og gass, vannkraftprosjekter.

Olje- og energidepartementet har utarbeidet Energimeldingen – *kraft til endring – energipolitikken mot 2030* – Meld. St. 25 (2015–2016) for Stortinget. Hovedbudskapet er at energiforsyning, klimaendringer og industriutvikling må sees i sammenheng og avhenger av hverandre. I meldingen anbefales det tiltak for å gjøre konsultasjonene med Sametinget mer effektive. Sametinget fremmer regelmessig innsigelser til konsesjonssøknader som er til behandling i NVE. Innsigelsene har flere ganger blitt opprettholdt av Sametinget, med den begrunnelse at det ikke er blitt gjennomført reelle konsultasjoner. Sametingets hovedinnvending er at det ikke har blitt presentert et forslag til løsning i konsesjonssaken, og at Sametinget derfor ikke har tilstrekkelig informasjon til å konsultere om utfallet i saken.

Departementet er enig i at målet om å oppnå enighet bare kan oppfylles dersom den statlige myndigheten tilkjenner om, og på hvilke vilkår, den ser for seg at en konsesjonssøknad kan innvilges. I meldingen presiseres det at Sametingets innsigelse til en konsesjonssøknad må avsluttes med et innsigelsesmøte der saken gjennomgås i full åpenhet og med det formål å oppnå enighet. Før NVE fatter vedtak i saken eller avgir innstilling til departementet i større saker, må Sametinget gjøres så kjent med innholdet i utkastet til beslutning at det er mulig å vurdere om innsigelsen skal bli stående.

Artikkel 14 og 15

Komiteen legger til grunn at konvensjonens artikkel 14 og 15 vil bli tatt tilstrekkelig hensyn til i denne prosessen og at konsultasjoner og deltagelse vil finne sted i tråd med artikkel 6 og 7. Komiteen ber også om at regjeringen gir informasjon om virkemidlene for å beskytte landrettigheter til tradisjonelle samiske områder sør for Finnmark fylke.

Regjeringen arbeider videre med oppfølgingen av samerettsutvalgets utredning. Regjeringen vil vurdere utvalgets forslag om hvordan samers rett til land og ressurser i de samiske områdene fra Troms fylke og sørover kan sikres i henhold til artikkel 14 og artikkel 15. I oppfølgingen vil regjeringen legge opp til deltagelse og konsultasjoner for representanter for de samiske interessene i henhold til konvensjonens artikkel 6 og artikkel 7.

Artikkel 15(2). Lovgivning om gruvedrift

Komiteen ber om at regjeringen informerer om på hvilken måte det samiske samfunnet får ta del i fordelene med gruvedrift.

Samerettsutvalget avga sin utredning NOU 2007: 13 *Den nye sameretten* 3. desember 2007. Arbeidet med mineralloven hadde da pågått i flere år, og parallelt med utredningene til samerettsutvalget. Mineralloven ble vedtatt i Stortinget 19. juni 2009. Enkelte temaer som ble drøftet i utredningene fra samerettsutvalget, ble adressert i forslaget til ny minerallov, men noen temaer ble utsatt.

Samerettsutvalgets utredning var på høring fram til 15. april 2009. Det ble vurdert at det av hensyn til en helhetlig vurdering og behandling ikke var ønskelig å gjennomføre lovendringer som forskutterte innholdet og utfallet av denne prosessen. Blant de temaene som ikke ble behandlet, er spørsmålet om eventuelle egne regler i minerallovverket for mineralvirksomhet i samiske områder utenfor Finnmark.

Slik det fremgår av Norges femte rapport, for perioden som ble avsluttet 31. mai 2013, gir mineralloven staten mulighet til at det ved mineralutvinning på Finnmarkseiendommens grunn kan fastsettes forhøyet grunneieravgift ved utvinning av statens mineraler. I forskrift til mineralloven § 5-6 er det fastsatt en forhøyet grunneieravgift (0,75 pst. av omsetningen, mot normalt 0,5 pst.). Det er ikke fastsatt forhøyet grunneieravgift for utvinning utenfor Finnmarkseiendommens grunn.

Mineralvirksomhet i områder med samisk befolkning vil gi sysselsetting direkte og indirekte gjennom kjøp av varer og tjenester. Dette bidrar til å styrke det økonomiske grunnlaget for bosetning i de aktuelle regionene. Dersom samiske rettighetshavere, for eksempel i reindriften, påføres ulempe ved mineralvirksomhet, har de anledning til å søke erstatning gjennom rettsvesenet. Tiltak i samiske områder må dessuten vurderes opp mot grensen for inngrep etter FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter artikkel 27, og det må konsulteres i tråd med forpliktelsene i ILO-konvensjonen artikkel 6.

Det er besluttet at mineralloven skal evalueres i 2018. I forbindelse med evalueringen av mineralloven skal forslagene fra samerettsutvalget (NOU 2007: 13 *Den nye sameretten*) vurderes.

Artikkel 7 og 15(1). Reindrift

Komiteen ber om at regjeringen fortsetter å gi informasjon om hvilke tiltak som er gjennomført for å sikre at samiske rettigheter til naturressurser i samiske områder er særlig ivaretatt. Vennligst også gi en evaluering av eventuelle endringer i reindriftsforvaltningen.

I NOU 2007: 13 *Den nye sameretten* foreslo samerettsutvalget bl.a. en lov om kartlegging og anerkjennelse av rettigheter i samiske områder sør for Finnmark. Opplegget for rettighetskartleggingen for Finnmark var på mange måter et forbilde for forslaget. Justis- og politidepartementet var derfor av den oppfatning at en måtte løse utfordringene knyttet til opplegget for Finnmark, før en gikk videre med samerettsutvalgets forslag om rettighetskartlegging sør for Finnmark.

Samenes rettigheter etter artikkel 15 ivaretas i hovedsak gjennom konsultasjonsordningen, men også gjennom særskilte bestemmelser blant annet i mineralloven knyttet til ivaretagelse av samiske interesser.

Landbruks- og matdepartementet (LMD) har siden forrige rapportering hatt konsultasjoner om to større saker med Sametinget og Norske Reindriftssamers landsforbund (NRL). Den ene saken gjelder endringer i reindriftsloven og utarbeidelse av tilhørende forskrift. Hensikten med denne endringen var å forhindre ny reintallsøkning ved at fylkesmannen fikk hjemmel til å fastsette et midlertidig øvre reintall per siidaandel. Den andre saken gjelder konsultasjoner om forslag til tiltak i ny melding om reindrift til Stortinget, Meld. St. 32 (2016 – 2017) *Reindrift – Lang tradisjon – unike muligheter*. LMD har forsøkt å involvere Sametinget og NRL på et tidligst mulig tidspunkt, og å imøtekomme Sametinget og NRLs innspill underveis. Likevel ble utfallet i begge konsultasjonsprosessene at en ikke kom til enighet med Sametinget og NRL om en helhetlig løsning.

LMD har også gjennomført en endring av den regionale reindriftsforvaltningen. Med virkning fra 1. januar 2014 ble områdestyrene avviklet, og deres lovpålagte forvaltningsoppgaver overført til de fem nordligste fylkesmennene. Fortsatt samisk og reindriftsfaglig medvirkning i forvaltningen ble ivaretatt blant annet ved at det ble etablert regionale fora i hvert av fylkene. Dette har gitt fylkesmennene og øvrig forvaltning en ny arena til å drøfte aktuelle reindriftsfaglige temaer og problemstillinger med Sametinget og reindriften. Endringene skal evalueres i løpet av 2018, og Sametinget og NRL inviteres til å gi innspill til mandatet for evalueringen. Gjennom en slik evaluering vil en få utfyllende informasjon om effektene av endringene i forvaltningen.

Det vises videre til det som er skrevet nedenfor om fiskerettigheter i sammenheng med art. 15.

Samiske fiskerettigheter

Komiteen ber om at regjeringen informerer om hvilke tiltak som er gjort for å sikre at samiske rettigheter til fiske blir spesielt ivaretatt jf. artikkel 15(1). Den ber også regjeringen om å gi informasjon om hvilke tiltak som er gjennomført, med samisk deltagelse når det er nødvendig, for å sikre at tradisjonelt fiske er styrket og fremmet jf. artikkel 23.

Laksefiske i Tanavassdraget

Avtalen mellom Norge og Finland om fisket i Tanavassdraget (heretter Tanaavtalen) ble undertegnet 30. september 2016, vedtatt av de lovgivende forsamlingene i Norge og Finland i mars 2017 og trådte i kraft 1. mai 2017. Formålet med Tanaavtalen er å bidra til at fiskebestandene i Tanavassdraget forvaltes på en økologisk, økonomisk og sosialt bærekraftig måte basert på beste tilgjengelige kunnskap, inkludert tradisjonell kunnskap, slik at vassdragets kapasitet for lakseproduksjon utnyttes og mangfoldet i fiskebestandene sikres. Ved vern, forvaltning og bruk av fiskebestandene skal det tas hensyn til alle berørte fiskeinteresser, og særlig til fiske basert på lokale kulturtradisjoner.

Tanaavtalen ble fremforhandlet fordi den forrige avtalen om fisket i Tanavassdraget, "Overenskomst mellom Kongeriket Norge og Republikken Finland om felles forskrifter om fisket i Tanaelvas fiskeområde av 1. mars 1989" (1989-avtalen), resulterte i et for høyt fisketrykk i vassdraget og en omfattende fisketurisme som var til fortrengsel for den samiske og øvrige lokalbefolkningen.

For å sikre fiskerettighetene til samer og øvrig lokalbefolkning i avtaleforhandlingene, var Sametinget og de lokale fiskerettshaverne representert gjennom hele forhandlingsprosessen, helt fra oppstarten sommeren 2012. Sametinget i Norge og Sametinget i Finland hadde én representant hver i landenes respektive delegasjoner. De lokale fiskerettshaverne hadde to representanter i hvert lands delegasjon.

I 2014 ble lov 20. juni 2014 nr. 51 om fiskeretten i Tanavassdraget (Tanaloven) vedtatt, og erstattet dermed den forrige loven fra 1888. Konsultasjoner med Sametinget om loven ble holdt i mars 2014, og enighet ble oppnådd. Loven har til hensikt å sikre fiskerettighetene til den samiske og øvrige lokalbefolkningen, herunder retten til å utøve tradisjonelt fiske, blant annet ved at reglene om dette tas i ett enkelt dokument. Rettsgrunnlaget for rettighetene har tidligere vært relativt fragmentert, med utspring i en rekke ulike rettskilder, som i tillegg til 1888-loven omfattet både lokal sedvanerett og alders tids bruk.

Laksefiske i havet utenfor Nord-Troms og Finnmark

Det ble i 2016 vedtatt regler om laksefiske i havet utenfor Nord-Troms og Finnmark. Reglene, som blant annet går ut på nedkorting av årlig fiskesesong, har til hensikt å redusere fisketrykket på laksebestander som utvandrer fra Tanavassdraget. Reglene utgjør dermed et tillegg til reglene om

reduksjon av fisketrykket i selve elva (se ovenfor). Konsultasjoner med Sametinget om innføringen av reglene ble avholdt i 2010, men det ble ikke oppnådd enighet.

I tillegg vises det til det som er rapportert under punktet om fiskerisaker nedenfor, i tilknytning til artikkel 15 (1).

Artikkel 28(3). Samiske språk og utdanning

Komiteen ber om at regjeringen informerer om hvilke tiltak som gjennomføres for å bevare og fremme utviklingen og bruken av de samiske språkene.

19. september 2014 nedsatte regjeringen, etter initiativ fra og i samråd med Sametinget, et offentlig utvalg som skulle redegjøre for lovverk, tiltak og ordninger for de samiske språkene, og vurdere hvordan disse kan tilpasses dagens organisering av offentlig sektor.

Samisk språkutvalg overleverte sin endelige rapport – NOU 2016: 18 *Hjertespråket* 10. oktober 2016. Utvalgets rapport ble sendt på bred offentlig høring 13. desember 2016, med frist til 15. mars 2017. Samisk språkutvalg har fremmet en rekke forslag på ulike områder, slik som utdanning, helse, justissektoren mv.

Utvalget foreslår blant annet å opprette en språkområdeordning som skal erstatte forvaltningsområdet for samisk språk. I henhold til forslaget skal ulike kommuner ha ulike språkforpliktelser ut fra språksituasjonen i den aktuelle kommunen.

Kommunal- og moderniseringsdepartementet har i samarbeid med øvrige berørte departementer og Sametinget startet arbeidet med å vurdere forslagene fra utvalget. Det vil bli konsultert med Sametinget om forslag til lovendringer og tiltak.

Artikkel 32. Samarbeid utover landegrensler

Komiteen ber om at regjeringen informerer om hvilke tiltak som gjennomføres for å legge til rette for kontakt og samarbeid mellom samene over landegrensler, inkludert aktiviteter som gjelder økonomiske, sosiale, kulturelle og miljømessige forhold. I denne forbindelse bes det også om informasjon om utviklingen i forhandlingene om Nordisk samekonvensjon.

Nordisk samekonvensjon

Norge, Finland og Sverige startet sammen med sametingene i de tre nordiske landene forhandlingene om en nordisk samekonvensjonen i 2011. Den fremforhandlede konvensjonen ble vedtatt 13. januar 2017. Et overordnet mål med konvensjonen er at samene skal kunne bevare, utøve og utvikle sin kultur, sine språk og sitt samfunnsliv med minst mulig hinder av nasjonale grenser. Konvensjonen vil etablere et felles folkerettslig rammeverk for Norge, Sverige og Finland som er tilpasset en nordisk samisk kontekst. Konvensjonen bekrefter og styrker de sentrale elementene i samiske rettigheter. Konvensjonen gir for eksempel et folkerettslig grunnlag for ordningen med sameting i de tre landene.

Det fremgår av konvensjonsteksten at konvensjonen skal forelegges for sametingene før statene undertegner. Det forutsettes også i fortalen til konvensjonen at sametingene har gitt sin tilslutning til konvensjonen. Regjeringen i Norge avventer nå Sametingets behandling.

Samisk parlamentarisk råd (SPR, som er et samarbeidsorgan for sametingene i Norge, Sverige og Finland) behandlet i desember 2017 utkastet til Nordisk samekonvensjon. SPR fattet vedtak om at de ønsker å få foretatt noen uspesifiserte endringer i utkastet til konvensjon. Norge har foreløpig ikke tatt stilling til om det er aktuelt å reforhandle utkastet til konvensjonstekst og avventer en mer konkret henvendelse fra Sametinget om hva som ønskes reforhandlet. Saken vil avhenge av at alle de tre konvensjonspartene er enige om å reforhandle teksten.

Giellagáldu

Norske myndigheter har siden 2015 bevilget 2 mill. årlig til fortsatt drift av Sámi Giellagáldu. Sámi Giellagáldu er et nordisk fag- og ressurscenter for samiske språk som ble etablert av sametingene i Norge, Sverige og Finland for å sørge for en harmonisk og mest mulig enhetlig utvikling av hvert av de samiske språkene. Sámi Giellagáldu skal arbeide med utvikling av terminologi og normering av de samiske språkene samt språktjenester til den samiske befolkningen. En mest mulig enhetlig utvikling av hvert av språkene på tvers av landegrensene vil bidra til nærmere samarbeid og styrke bruken av de samiske språkene.

Samisk arkiv

Samisk arkiv inngår i Nordisk samisk nettverk sammen med Finsk samisk arkiv og Ájtte – Svensk Fjäll og Samemuseum. De tre institusjonene samarbeider om bevaring og tilgjengeliggjøring av samisk tradisjonell kunnskap og joik.

Nordområdene

Nordområdene (The high north) er av sentral interesse for Norge. Regjeringen har på kulturområdet avsatt ressurser til å fremme kontakt og samarbeid over grensene i nord, særlig mellom landene i Barentsregionen (Norge, Sverige, Finland og Russland). Dette gjelder utvikling av samarbeid som sådan og gjennomføring av konkrete kulturprosjekter. Det forutsettes at denne innsatsen også omfatter samisk kultur, selv om avsetningene til formålet ikke er særskilt øremerket samisk eller

urfolkskultur. Eksempelvis mottar urfolksfestivalen Riddu Riđđu i Troms treårig støtte (2016–2018) fra Kulturdepartementet til utvikling av sitt bilaterale samarbeid med Russland på urfolksområdet. I henhold til Handlingsplan for norsk-russisk kultursamarbeid i nordområdene arbeides det for å fremme kontakt over grensene mellom de to land. Urfolkskultur nevnes særskilt.

Interreg-midler

Interreg er et av de sentrale instrumentene i EU som støtter grenseoverskridende samarbeid gjennom prosjektstøtte. Interreg sikter på felles løsninger på felles utfordringer på områder som helse, miljø, forskning, innovasjon, utdanning, transport, miljøvennlig energi, kultur osv. Norge deltar i flere Interreg-programmer som omfatter de samiske områdene, herunder Interreg Nordlig Periferi og Arktis og Nord med geografi og fokus som er relevant for nordområdene. Enkelte programmer er særlig tilrettelagt for å få inn prosjektsøknader fra spesifikke aktører som er underrepresenterte i programmets prosjekter, bl.a. urfolk, kvinner og unge.

Barentssamarbeidet

Barentssamarbeidet har følgende urfolkssamarbeid:

Working Group of Indigenous Peoples (WGIP) in the Barents Euro-Arctic Region

Tre urfolk lever i Barentsregionen og omfattes av samarbeidet i arbeidsgruppa: samene, nenetserne og vepserne. Samene bor i alle landene i regionen: Norge, Sverige, Finland og Russland, mens nenetserne og vepserne kun finnes i Russland. Arbeidsgruppa fremmer samarbeid over grensene mellom urfolkene i regionen, i tillegg til at den har en rådgivende funksjon overfor utenriksministrene i Barentsrådet og fylkeslederne i Barents regionråd. Formannen i arbeidsgruppa representerer urfolkene på møtene i Barentsrådet og Barents Regionråd.

The Barents Indigenous Peoples Office (BIPO)

For å fremme relasjonsbygging og samarbeid med de russiske urfolkene i regionen ble det etablert et urfolkskontor i Murmansk i oktober 2003.

Barents Indigenous Peoples' Summit

I april 2017 i Moskva ble det for første gang arrangert et urfolkstoppmøte i regi av Barentssamarbeidet. Her møttes urfolkene og sentrale og regionale myndigheter fra Norge, Sverige, Finland og Russland. Det diskuteres om dette skal bli et fast arrangement i Barentssamarbeidet.

SANKS

Samisk Nasjonalt kompetansetjeneste psykisk helse og rus (SANKS) har opparbeidet seg et sterkt kompetansemiljø innen sitt felt. SANKS har inngått samarbeidsavtale om spesialisthelsetjenester til samer i de nordligste områdene med Sverige og Finland. Avtalen med Finland er fra 2007 og med Sverige fra 2015. Kostnadene forbundet med disse tjenestene dekkes av spesialisthelsetjenesten i Norge.

SANKS har gjennom ulike forskningsprosjekter etablert forskernettverk nasjonalt og internasjonalt. SANKS har i 2016 inngått i forskernettverk gjennom prosjektet Reducing the Incidence of Suicide in Indigenous Groups – Strengths United through Networks (RISING-SUN). I tillegg har SANKS bidratt med undervisning i Sverige og Finland samt noe undervisning i Kathmandu, Nepal.

Internasjonalt reindriftsenter

Internasjonalt reindriftsenter er en faglig selvstendig institusjon som skal styrke det internasjonale reindriftssamarbeidet, bidra til å opprettholde og videreutvikle en bærekraftig reindrift i nordområdene og bygge nettverk mellom de ulike reindriftsfolkene i de sirkumpolare områdene.

Senteret skal også bidra til å ivareta reindriftens tradisjonelle kunnskaper og fremme kunnskap om og forståelse for reindriften.

Senteret ble etablert høsten 2005, og er administrativt underlagt Kommunal- og moderniseringsdepartementet. Senteret samarbeider blant annet nært med reindriftsutøvere i Russland. Fra og med 2013 til 2018 er det bevilget litt over 31 millioner til drift av senteret.

Nye tiltak ifm. oppfølgingen av konvensjonen

Artikkel 3.1: Felles likestillings- og diskrimineringslov og ny lov om håndhevingsapparatet

I 2017 vedtok Stortinget en felles likestillings- og diskrimineringslov. Loven forbyr diskriminering på grunn av kjønn, graviditet, permisjon ved fødsel eller adopsjon, omsorgsoppgaver, etnisitet, religion, livssyn, funksjonsnedsettelse, seksuell orientering, kjønnsidentitet, kjønnsuttrykk og alder – alene eller i kombinasjoner av disse diskrimineringsgrunnlagene. Med etnisitet menes blant annet nasjonal opprinnelse, avstamning, hudfarge og språk. Likestillings- og diskrimineringsloven trådte i kraft 1. januar 2018, og erstatter de fire tidligere likestillings- og diskrimineringslovene (bl.a. diskrimineringsloven om etnisitet av 2013). Reglene i diskrimineringsloven om etnisitet blir i all hovedsak videreført. Sametinget ble konsultert under utarbeidelsen av loven. Det ble ikke oppnådd enighet på alle punkter.

Samtidig med likestillings- og diskrimineringsloven vedtok Stortinget en ny lov om håndhevingsapparatet (diskrimineringsombudsloven). Likestillings- og diskrimineringsombudet skal styrkes som pådriverorgan for likestilling, og håndhevingsoppgavene har fra 1. januar 2018 blitt skilt ut og overført til en ny og styrket diskrimineringsnemnd. Nemnda får myndighet til å ilegge oppreisning i saker på arbeidslivets område og erstatning i enkle saksforhold.

Regjeringens strategi mot hatefulle ytringer 2016 – 2020

Regjeringens strategi mot hatefulle ytringer skal bidra til å forebygge og bekjempe hatefulle ytringer rettet mot personer på grunn av deres kjønn, etnisitet, religion eller livssyn, nedsatt funksjonsevne eller seksuelle orientering. Regjeringen vil være med på å skape gode møteplasser sammen med alle de aktørene som kan bidra med kunnskap og erfaring. Møteplasser for barn og unge vil være spesielt viktig. Samiske skolebarn er en av flere minoritetsgrupper som opplever seg utsatt for uønsket atferd i skolen. Det er viktig at hatefulle ytringer bekjempes, og regjeringen ønsker å støtte opp om personer som vil ta til motmæle mot hatefulle ytringer.

Regjeringen har siden 2014 gitt økonomisk støtte til ungdomskampanjen Stopp hatprat, som er et av tiltakene i strategien. Høsten 2017 arrangerte kampanjen, med støtte fra Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, et debattmøte i Tromsø med tittelen "Stopp samehetsen!". Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet har utarbeidet informasjonsbrosjyren "Ikke greit. Hva er hatprat og hva kan du gjøre med det?" til barn og unge. Brosjyren er oversatt til nordsamisk. Regjeringens strategi mot hatefulle ytringer vil bli oversatt til nordsamisk. Sametinget deltar i referansegruppen for strategien. Referansegruppen har både vært med på å utforme strategien, og vil også gi innspill til oppfølgingen.

I tillegg til er ordningen Samiske veivisere/Ofelaš en del av det samiske fokuset i strategien. De samiske veiviserne er samisk ungdom som besøker skoler og institusjoner for å informere om samisk kultur og samfunnsforhold for å øke bevisstheten om samiske forhold og motvirke fordommer.

Artikkel 4. 1: Kulturtiltak

Som i tidligere rapporteringsperioder blir hovedtyngden av de økonomiske midlene til samisk kultur kanalisert gjennom Sametinget, som gjør den konkrete fordelingen, ut fra egne prioriteringer.

Internasjonalt Samisk Filminstitutt

Internasjonalt Samisk Filminstitutt (ISFI) har siden 2009 mottatt statstilskudd fra Kulturdepartementet. ISFI har som formål å opprettholde og utvikle den samiske filmkulturen. ISFI arbeider også for å fremme urfolksfilm og samarbeid mellom ulike filmmiljøer for urfolk i Verden. Tilskuddet til ISFI har økt med nærmere 30 prosent de to siste årene. Det statlige tilskuddet skal bidra til styrket satsing på produksjon og formidling av samisk film. Året 2017 var det første året ISFI fikk driftsmidler av staten, og dette videreføres i 2018. De øvrige midlene skal gå til tilskudd til filmtiltak, som kortfilm, dokumentar, spillefilm og serier, interaktive produksjoner for barn og unge, kompetansehevende og bransjefremmende tiltak, og tiltak for barn og unge.

Tilskudd til samisk idrett

Av overskuddet fra Norsk Tipping AS til idrettsformål er det gitt tilskudd til samisk idrett siden 2013. I 2017 mottok Sametinget, som ansvarlig for den videre fordelingen av midlene, kr 750 000. Det er opprettholdelse og videreutvikling av de særegne samiske idrettsaktivitetene som er begrunnelsen for et eget tilskudd til samisk idrett fra spillemidlene til idrettsformål.

Artikkel 15 (1): Fiskerettigheter

Fjordfiskeremnda ble opprettet i 2014, samtidig som retningslinjene for konsultasjoner i fiskerisaker ble stadfestet. Retningslinjene skal legge til rette for gode og forutsigbare konsultasjonsprosesser i fiskerisaker, og gjennom det bidra til at det samiske folks interesser blir ivaretatt i forvaltningen av de marine ressursene og derved bidra til å sikre det materielle grunnlaget for samisk kultur. Retningslinjene stadfester at i tillegg til to årlige faste konsultasjonsmøter, kan partene ved behov ta initiativ til ytterligere konsultasjoner.

Det har siden fastsettelsen i 2011 årlig blitt satt av en avsetning på 3000 tonn torsk til fartøy i åpen gruppe i fisket etter torsk nord for 62°N med eier bosatt i Finnmark, Nord-Troms og øvrige kommuner i Troms og Nordland som er omfattet av det geografiske virkeområdet til Sametingets søkerbaserte tilskuddsordning til næringsutvikling.

Artikkel 25: Helsetjenester og vold i nære relasjoner

Spesialisthelsetjenesten

Det arbeides med å samle de spesialiserte helsetjenestene i en samisk helsepark i Karasjok. I samisk helsepark vil psykisk helse, rusbehandling og somatisk helse inngå. Det tas sikte på at arbeidet med nytt bygg starter våren 2018 og ferdigstilles 2. halvår 2019.

Sametinget har vært involvert i å utarbeide mandat for tolkeprosjektet i spesialisthelsetjenesten. Prosjektet hadde som hovedmål å etablere en samisk tolketjeneste som skulle være tilgjengelig hele døgnet i Helse Nord RHF-området. Prosjektet kartla en del av behovene for samiske tolketjenester innenfor Helse Finnmark og gjennomførte en pilotordning med samisk tolk via videokonferanse på bærbar PC. Daværende tilbud til dem med samisk som morsmål var, ifølge prosjektrapporten, ikke godt nok. Helse Finnmark, Sametinget og Nasjonalt senter for samhandling og telemedisin samarbeidet om prosjektet som ble avsluttet i 2013. Helse Nord har i oppdragsdokumentene for 2014, 2015 og 2016 fått i oppdrag å følge opp rapporten fra tolkeprosjektet. I 2017 rapporterte Helse Nord at tolkeprosjektet rulles ut i henhold til plan, og at alle klinikker skulle være innrullet innen utgangen av 2017. Det er ansatt tolker i turnus, og en har nå tilgjengelig samisk tolk fra kl. 08.00 til 22.00 alle dager. Pasienter og fastleger kan forhåndsbestille tolk. Helse Nord har også

besøkt aktuelle kommuner, Samisk elderåd og andre brukerorganisasjoner for å informere om tilbudet.

Vold i nære relasjoner i samiske samfunn

Forskning viser høyere forekomst av emosjonell, fysisk og seksuell vold mot samiske kvinner, sammenlignet med den øvrige befolkningen. Ifølge undersøkelsen SAMINOR 2 fra 2015, rapporterte nesten halvparten av de samiske kvinnene at de var blitt utsatt for vold, mot 35 prosent andre kvinner. Undersøkelsen viste også at det var mer vanlig med seksuell vold overfor samiske kvinner (22 prosent) enn ikke-samiske kvinner (16 prosent). Det er imidlertid ikke kjent om samer opplever mer vold i nære relasjoner enn andre.

På oppdrag fra Justis- og beredskapsdepartementet og Sametinget har Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (NKVTS) gjennomført en studie om vold i nære relasjoner i samiske samfunn i Norge. Rapporten fra studien ble lansert på Sametinget i Karasjok på kvinnedagen 8. mars 2017. Det overordnede formålet med prosjektet har vært å få frem mer kunnskap om arbeidet med vold i nære relasjoner i samiske samfunn og kunnskapen fra studien skal bidra til å danne et bedre grunnlag for politikktutvikling på feltet. I følge rapporten har ikke politiet og hjelpeapparatet tilstrekkelig kompetanse på samisk språk og kultur.

[Artikkel 26, 27, 28 og 31: Barnehager, skole og høyere utdanning](#)

Barnehager

Ny rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver

En ny forskrift om rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver ble fastsatt av Kunnskapsdepartementet 24. april 2017 og trådte i kraft 1. august 2017. Rammeplanen fastsetter utfyllende bestemmelser om barnehagens innhold og oppgaver. Kunnskapsdepartementet samarbeidet med Sametinget om utviklingen av ny rammeplan, og det ble oppnådd enighet i konsultasjonene.

Rammeplanen fastslår under kapittel 1 *Barnehagens verdigrunnlag* at: "Norge har, med bakgrunn i urfolks særlige rettigheter, en særlig forpliktelse til å ivareta samiske barns og foreldres interesser, jf. Grunnloven § 108, barnekonvensjonen art. 30 og ILO-konvensjonen. Samiske barn i barnehage skal få støtte til å bevare og utvikle sitt språk, sin kunnskap og sin kultur uavhengig av hvor i landet de bor". Alle barnehager skal synliggjøre samisk kultur og bidra til at barna kan utvikle respekt og fellesskapsfølelse for det samiske mangfoldet. Barnehagen skal bidra til at barna blir kjent med at samene er Norges urfolk og får kjennskap til samisk kultur. I tillegg lister rammeplanen opp særlige mål og oppgaver for samiske barnehager. I 2015 var det 23 samiske barnehager i Norge, og i disse gikk det 523 barn. I tillegg var det 7 barnehager med samisk avdeling. De fleste av de samiske barnehagene ligger i Finnmark. I tillegg er det 5 i Troms, 2 i Nordland, 1 i Oslo og 1 i Nord-Trøndelag.

Staten gir tilskudd til samisk barnehagetilbud. For 2018 er det over statsbudsjettet bevilget 22 mill. kroner til Sametinget til samiske barnehagetilbud. Dette er en økning på 5,45 mill. kroner i forhold til budsjettet for 2017.

Revidert kompetansestrategi for barnehagen

Kompetanse for fremtidens barnehage, Revidert strategi for kompetanse og rekruttering 2018–2022, ble lansert i september 2017. Strategiens overordnede målsetting er å sikre alle barn et barnehagetilbud av høy kvalitet. Strategien er et viktig virkemiddel for å støtte implementeringen av den nye rammeplanen for barnehagens innhold og oppgaver. Tiltakene er rettet mot alle grupper ansatte og skal bidra til å øke andelen barnehagelærere og få flere barnehagelærere i barnehagen som har kompetanse på mastergradsnivå. Sametinget har vært representert i referansegruppen til strategien, og det har i tillegg vært egne møter mellom Kunnskapsdepartementet og Sametinget

underveis. Konsultasjon om revidert strategi ble avholdt 16. august 2017, og det ble oppnådd enighet med Sametinget.

For å kunne ivareta det samiske innholdet i rammeplanen, og gi samiske barn et godt barnehagetilbud med utgangspunkt i samiske verdier og tradisjonskunnskap, peker strategien spesielt på barnehagepersonalets behov for kompetanse i samisk språk og kultur.

Grunnoplæringen

Overordnet del

En ny overordnet del av læreplanverket ble fastsatt ved kongelig resolusjon 1. september 2017. Den har status som forskrift sammen med resten av læreplanverket og utdyper verdigrunnet i opplæringslovens formålsparagraf og de overordnede prinsippene for grunnoplæringen. Den overordnede delen understreker blant annet at den samiske skolen skal legge til rette for at elevene får en opplæring med basis i samiske verdier og samisk språk, kultur og samfunnsliv. Verdier i formålsparagrafen er også samiske verdier og gjelder i den samiske skolen. Den overordnede delen legger vekt på at det i de samiske skolene er viktig å ha et allsamisk perspektiv og et urfolksperspektiv, og å legge vekt på materiell og immateriell kulturarv som tradisjonell kunnskap, duodji/duodje/duedtie og slekts- og familierelasjoner. Det understrekes også at alle elever gjennom opplæringen skal få innsikt i det samiske urfolkets historie, kultur, samfunnsliv og rettigheter. Elevene skal lære om mangfold og variasjon innenfor samisk kultur og samfunnsliv. Kunnskapsdepartementet samarbeidet med Sametinget om utviklingen av ny overordnet del, og det ble gjennomført konsultasjoner og oppnådd enighet før overordnet del av læreplanverket ble fastsatt.

Fjernundervisning

Mange av de elevene som har rett til opplæring i samisk, bor på steder der det ikke er tilgang på lærere med nødvendig kompetanse. Da har elevene rett til alternative opplæringsformer, som fjernundervisning, intensivopplæring, hospitering eller andre egnede undervisningsformer. For samiske elever uten muligheter for stedlig undervisning er fjernundervisning den vanligste måten å tilby opplæring på. Utdanningsdirektoratet utviklet i 2015 et rammeverk for samisk fjernundervisning. Dette rammeverket skal være et redskap for fylkesmennene for økt kvalitet og likeverdighet i opplæringstilbudene og gir også informasjon til skoleeiere, foreldre og elever.

Utdanningsprogrammer og utdanningstilbud

Forskrift om rammeplan for samisk barnehagelærerutdanning på bachelornivå

Forskrift om rammeplan for samisk barnehagelærerutdanning på bachelornivå ble fastsatt av Kunnskapsdepartementet 20. august 2013. Det ble gjennomført konsultasjoner med Sametinget og oppnådd enighet om forskriften. Den norske og den samiske barnehagelærerutdanningen er likeverdige.

Samisk barnehagelærerutdanning retter seg mot søkere med samisk språkkompetanse i Norge, Sverige, Finland og Russland. Alle kandidater fra samisk barnehagelærerutdanning skal mestre samisk og norsk språk i profesjonssammenheng. Den samiske barnehagelærerutdanningen forankres i samisk kultur og samfunn og har samiske språk som hovedundervisningsspråk. Samiske læringsforståelser, undervisningsmåter og den tradisjonelle naturforståelsen står sentralt i utdanningen. Utdanningen skal gi allsidig kjennskap til samiske forhold.

Forskrifter om rammeplaner for samiske grunnskolelærerutdanninger på masternivå

Forskrifter om rammeplaner for samiske grunnskolelærerutdanninger på masternivå for trinn 1 – 7 og 5 – 10, ble fastsatt av Kunnskapsdepartementet 23. november 2016. Kunnskapsdepartementet var i dialog med Sametinget underveis i prosessen, og det ble gjennomført konsultasjoner og

opnådd enighet før forskriftene ble fastsatt. De samiske grunnskolelærerutdanningene er likeverdige med de nasjonale. Hovedundervisningsspråket er samisk. For institusjoner som gir lule- og sørsamisk utdanning, kan det kan gjøres unntak når det gjelder hovedundervisningsspråk. Utdanningen retter seg mot søkere med samisk språkkompetanse i Norge, Sverige, Finland og Russland. Utdanningen er forankret i samisk kultur og samfunn, og har samiske læringsforståelser og undervisningsmåter som sitt utgangspunkt. Utdanningen gir allsidig kjennskap til samiske forhold og legger vekt på utvidede læringsarenaer og naturen som en viktig arena for læring og danning. Samisk grunnskolelærerutdanning skal sette læreryrket inn i en samisk og urfolkskontekst.

Rekruttering til samisk lærerutdanning

Det er et særlig behov for å styrke rekrutteringen til samisk lærerutdanning. For å sikre rekrutteringsgrunnlaget til samisk lærerutdanning er det behov for et bredere samarbeid mellom flere aktører og forvaltningsnivåer. Kunnskapsdepartementet, Kommunal- og moderniseringsdepartementet, Samisk høgskole og Sametinget inviterte derfor i juni 2017 til en workshop med deltakelse fra blant andre kommuner, fylkeskommuner, universitet og høyskoler.

Universitet- og høyskolerådets fagstrategiske enhet for samisk høyere utdanning og forskning har også fokus på rekruttering til samisk høyere utdanning, og inviterte til en workshop om temaet i desember 2017.

Regjeringen innførte i revidert nasjonalbudsjett 2017 to strakstiltak for å øke andelen kvalifiserte lærere. Disse to ordningene vil også kunne komme kvalifiserte samisklærere til gode. Den ene ordningen gir kvalifiserte lærere som jobber i tiltakssonen for Finnmark og Troms, ettergivelse av studielån på 20 000 kroner per år. Med den andre ordningen vil de som begynner på en femårig lærerutdanning høsten 2017 eller senere, og som jobber minst tre år som lærere etter endt utdanning, kunne få dekt opptil 160 000 kroner av studielånet. Den første ordningen gjelder i overgangen fram mot den andre ordningen tre år i kraft.

For å sikre nok lærere som kan undervise i de samiske språkene, har regjeringen i 2018 styrket satsingen på lærere i sørsamisk, lulesamisk og kvensk med til sammen 2,5 mill. kroner. Utdanningsdirektoratet har fått i oppdrag å utvikle ordningen. Målgruppen er lærere som allerede jobber i skolen, men som mangler kompetanse, og søker til grunnskolelærerutdanningen. Nord universitet er i gang med å utvikle tilbud innen lærerutdanning rettet mot sør- og lulesamisk. Satsingen kommer i tillegg til de to strakstiltakene som regjeringen innført i revidert nasjonalbudsjett 2017 og ordningen med ettergivelse av studielån på inntil 50 000 kroner for studenter som fullfører 60 studiepoeng eller mer i samisk språk som del sin lærerutdanning. Sametinget forvalter også en egen stipendordning for høyere utdanning. Målet for stipendordningen er å øke antallet barnehage- og grunnskolelærere med samisk språk- og kulturkompetanse.